

GLASOVI I SUDBINE

Florika Štefan: GLASOVI I SUDBINE „Progresa“, Novi Sad, 1966.

Nova knjiga pesama Florike Štefan nije donela mnogo onoga što već nismo očekivali. Opet je to onaj oporiti pesnički govor koji nas je umeo radovati u setnim časovima susreta sa „nerodenom kećeri“; onaj potmulji, tvrd a ne-žan, govor koji je bio i ostao specifičan u našoj novijoj poeziji.

Mada je nepravdo odvajati takozvanu žensku i mušku poeziju, napor da se sagleda pesnička pozicija Florike Štefan u ovom trenutku mora početi od poređenja sa drugim našim pesnikinjama. Štefanova je od ranih pesama do danas izgradila osobenu svojeglavost, nerazdvojivo araslu sa ambijentom ravnice, koja traje u pesmama kao tavno prisustvo vremena, kao ne-kušta boja prolaznosti što brljanje stihova. Po intenzitetu emocije i po šturoj rafiniranosti u znatnom broju pesama, po tematskim obojenostima najzad, Štefanova se jednako može porediti sa ranom Vesnom Parun. Ali, svaka njena pesma može se razaznati po grubljim formalnim i ritmičkim konturama, po priljubenoj nostalgiji — od istorijskih pesama Parunove, koja ne „ume“ u svojim prizivima davnog i budućeg ovrnuti tananu žicu nostalgije, koliko da ne treperi no da bruji, da se jasno čuje, da ne drhti kao glas iz nekog davnog sećanja. Pesmama Florike Štefan upravno nedostaje najčešće malo prefinjenosti u govoru, malo melodioznosti, malo tanane setnosti, ali sa svim tim te pesme ne bi više mogle biti ono što Jesu; bile bi možda neželjne lakše bismo ih mogli zavoleti, lakše upamtiti, ali draž njihove svežine, oporost ranih breskava, draž govora iz dna srca u kome se krije nedogledno devetstvo — iščezla bi a s njom i pesnikinja čudnog unutrašnjeg nemira i dragocenog pesničkog sveta.

Pesme Florike Štefan prevashodno su refleks naglašene pesničke čulnosti. Dok je Jasna Mel-

vinger gradila svoj harmonični svet kristalne senzibilnosti i rafiniranog intelektualizma a Irena Vrkljan dograđivala svoj, ipak nadrealistički, svet čudnih metafora i bizarnih misonih struktura — Štefanova nije odstupaia od opredeljenja za kazivanje sveta jezikom stvari i boja. Pesnički svet Florike Štefan oporosti je po oporosti govora, uskom tematskom krugu, po pojednostavljenosti forme, po blagoj retoričnosti, narativnom izrazu, po privrženosti deskriptivnoj i po prijaženoj angažovanosti.

Fod oporošću podrazumevamo specifičnu boju pesničkog govora i jezika. Govor Florike Štefan nije odveć grub ali su reči lišene tananih zvučnih preliva: opor govor se služi krtim rečima sa mnogo praskavih suglasnika, sa naglim i šturim cedurama i kadencama. Nema u pesmama pesničkih toplih lagarija, fluidnih maštarija, nema bespomoćnih begova u druge svetove. Oporost je u odluci pesnika da govori svet onakav kakav jeste. Možda dojam oporosti podstiče i način pesnikovog obračavanja stvarima, možda i vokabular u kome nema mesta za ugladene pevuckave reči.

Pesništvo Florike Štefan neraskidivo je vezano za tle Panonije. Tu gde je pesnikinja ponikla ponikao je i njen pesnički svet. Veoma su retki izleti van širokog a sićušnog ipak panonskog nekokruža. Svet Florike Štefan je svet ravninarskih žetvi, ušorenih sela, crkvenih tornjeva oko kojih jata vrana okreću svoju glavu; svet rastežanja između dve lotre, sušnih godina, nepomičnosti nebeskog plavetnila, zejene svetlosti što niče iz crnice; svet Seleusa, Albunara, Uzdina — svejedno. Jer svugde je samo smrt ista:

jer postoji lice smrti u Albunaru, Seleusu
jer postoji lice smrti u Vladimirovcu, Uzdinu
i moja pesma satkana od prečestih i
jesenjih smrti
i moja pesma satkana od najmladih majki

Vojvodanski pejzaži utkani su u pesme Florike Štefan kao reči bez kojih se ne može objasniti život pod ovim nebom, kao simboli bez kojih bi život bio svugde isti.

Pojednostavljenost forme je primarna osobenost poezije Florike Štefan. Ravan i tečan stih, kakav je najčešće stih Štefanove, ne trpi formalne okove, on teče pesnikom nespontan, sa prosečnom raspodeljenom dozom tenzije u celom toku, ne krivudna, ne lomi se, teži ka smiraju u dnu pesme. Međutim, ako u pesmama Florike Štefan nema onog rikardovskog „twista“ koji pesmi daje nov ritmički kvalitet, — ima čvrstoće reči koje otklanjaju opasnost monotonosti. Slobodni stih Florike Štefan ima svo je ustajane kanone po kojima se da lako prepoznati. To je najpre nehajno prelamanje stihova, sklonost ka anaforama i apostrofama, bitna svagdašnja utkanost pesnikovog subjekta prema kome se određuje svet i raspoloženje pesme, mnoštvo arhaizama, bolje rečeno panonizma, iz specifičnog vojvodanskog narodnog rečnika i sl.

Bitna obeležja ove poezije su svakako i narativnost i blaga retoričnost. Pesnik govori svet oko sebe bez napora da ga sačme u simbol, bez težnje ka konciznošću pesničkog izraza. Često razgovorna naracija razblažuje misonu supstancu pesme, razvodnjava prvobitnu pesnikovu ideju. Štefanova govori iz srca sopstvenog mikrosveta. Ona na osoben način izgovara vreme koje je ostavlja trag na stvarima, zapisuje detalje, ponekad fotografiski, što pesmama daje posebnu boju životnosti:

Pru konjica zauzme jutro i čitavu ulicu
zatim zembilji čitav trg
na kraju dačke torbe i glasovi
pristižu iz svih pravaca

A varoška luda Mariča nosi vodu gospama
sa tri koje u dve ruke

I u ranijim knjigama Florike Štefan dali su se nazreti socijalni motivi većma prirasli uz temu sela, a u novoj knjizi pesnik se ponovo vraća svojim starim temama. Tu je pesma o jednom detinjem gorkom neodlasku na autoput, pesma o jednom angorskom džemperu koji deli decu na dva fronta, pesma o tudim haljinama i mašnjicama koje smo šteti po ulicama... Uvek kada se vraća detinjstvu Štefanova se vraća i socijalnoj tematici: ti časovi pesme su gorko svečani i topli. Knjiga Glasovi i sudbine donosi nekoliko pesama, jetkih i ironičnih, (što nije bilo obeležje ranije poezije Florike Štefan) u kojima pesnikinja otvoreno govori o položaju i sudbini pesnika i pesme u ovom svetu. Izenadujuće jetko Štefanova u pesmi „Niko naše pesme ne sluša“ progovara o tragičnoj sudbini pesnika:

Prijatelji pesnici imaju sudbinu sličnu tvojoj
još nam ostaju vajda natpise stvori da se
igramo godišnjih doba
i broji mo: ide proleće, leto, jesen i zima
ah! prolaze godine, mi stariima tako
zemaljski smrtno
i odočemo u besmrtnost otu miadost krije
po kojoj su harali lopovi sa andeoskim
letima i krlitima

Takvih nekoliko, satiričnih ipak a izuzetno zanimljivih pesama, otvaraju nova okna za sagledavanje kompletne pesničke ličnosti Florike Štefan.

Sažimajući glasove i sudbine u poslednjoj knjizi Florike Štefan, čitalac će opaziti koliko optimizma tu ipak ima, koliko verovanja u pesmu i pored stihova koji govore sasna drugačije. Jer govešću tuge i neverice, pesnik se kal za ponovne susrete s njima.

Pero ZUBAC

zrelo doba

Pavle Popović: SENTIMENTALNE PANORAME, „Matice srpska“, Novi Sad, 1966.

Pavle Popović, taj komunikativni, prividno vedri prijatelj, sa Limom i Panonijom podjednako u duši, taj nestruknjak za glasna nametanja, bulevarske hohštaperaje i karijerizam, taj najvibrantiji liričar grada u kome živi, ostavljen na osmom koloseku interesovanja „javnog mnjenja“, u stvari je potajni samotnik osuđen da smiruje i teši uspomene i sumnje što se obaraju na njega i da se nestirpljivo ipak vraća stvaralačkoj patnji. Nemirno i nestirpljivo on pruža svakodnevnici njeno, seljan da se od nje rasteže, da se vraća u svojoj osmatračnici doba, sa koje su i ove najnovije poruke — povod za tekst koji ispišuje.

Od „Kamene šume“ do „Sentimentalnih panorama“ dug je put. Počet je fragmentarnim otkrivanjima subepidermalnih vrednosti stvarnosti, stišanim lirskim krocijama, meditacijama svojstvenim mladosti i prvim obračanjima izvorima sebe, svojih želja, svog optimizma ili pesimizma (kako su često ova dva pojma sinonimi), traženjem odgovora na pitanja daleko bezopasnija od onih koja su sledila. Ne našavši prave odgovore, nezadovoljan škrtnim sremem sveta koje je voleo, razočaran što se susreo sa tako malo istinske topline, istinske zaljubljenosti i zabrinutosti, zapanjen indiferentnošću onih u čije ime se pesnički angažovao, pesnik je odlučio da ude u trag krivcu. Ne našavši ga, a osećajući krivicu obratio se sebi, potraživši svoj identitet.

Zar je moguće, da sam takav, da samo takvi da smo bezdušni korov izrastao na plodnom tlu maštanja, plemenitosti, veličanstvenih pogibi? U sledećoj zbirci sa matematičkom preciznošću označio je te koordinate u kojima smo rođeni, prethodnice, slavu i patnju, azbuku revolucionarnog romantizma. Pošao je

dale, vratio se svom vremenu i shvatio da su retrospektive polirane sjajem istorijskog kolektivizma, da su dovršeni, uumererani svet, da da se svako doba gradi od sitne grade, od malih šarenih zrnaca dobra i zla, snage i bespomoćja, lepog i ružnog, hrabrosti i kukavičluka. Drukčiće je video nedovršeni svet kome pripada, svet živih, svet sadašnjih. Napisaó je „Svetosti i senke“, taj daleko manje uznemiren susret sa ljudima i onda dugo „čtao“. Ta višegodišnja tišina iz koje nam se javlja ovom zbirkom istorično je razmišljanje, uzimanje u obzir svih pouka, svih mogućnosti i nemogućnosti subjektivizma i u tom smirenom konfrontacijama rodio se zatamnjeni, podnevlji, zreli svet, istinit i konstatovan, ali uporan i nepromenljiv.

Šta je to Pavle Popović otkrio? Trajanja čovekovog identiteta uprkos promenama lične karte društva? Relativnost vrлина i univerzalnost konvencionalnosti? Bedu i besmislenost socijalnih stavova neobogaćenih individualnom nesvodljivošću čoveka pod bilo kakav programski imenitaj? Dominaciju maogradanske hipokrizije nad pravim emocijama i neostvarljivošću ljudskog totala u takvim uslovima?

Svega toga ima u njegovim stihovima. Ali nema pobune. Nema više ambicije da se svet promeni. Nema osnovnog gesla poezije kao vida pobune. Za Popovića je svet takav kakav jeste, naravno, on bi bio srećniji u drukčijem, ali...

Foznavajući Pavla Popovića i kao čoveka i kao pesnika, ja sam iznenađen. Zar je moguće stići na tu platformu poste velike i ljudske i umetničke avanture kroz koju je pesnik prolazio? Volim tu zbirku kao nesumnjivu vrednost, te značajni brušene stihove, te re-

či, svaku odmerenu i svaku punu. To je moj svet kao i pesnikov, ali osiromašen, pitom i ukroćen. Nalazimo se u predelima u kojima se ništa značajno ne događa, u kojima je reka koja protiče i sunce koje pali i mena dana i noći, života i smrti, u kojima je sve to revolucionarnije, dinamičnije od čoveka: od sugradanina. Čovek — svedok sveta — umesto sveta — svedok čoveka. I tužno i smešno.

„Sentimentalne panorame“ su zaista antički mudre, antički mirne i antički iznad i istovremeno usred sveta kome pripadaju i o kome su zapis. Volim, kažem, te stihove, ali oni izazivaju otpor. Otpor prema eksterioriziranosti pesnika i prijatelja. Otpor prema antičkom stavu i neantickom svetu, prema umoru u kada je jedina postelja odmora na koju ima pravo sadašnji angažovani čovek ona na kraju. Otpor prema priznavanju nadmoći kulta materijalnosti nad živim, budućnošću uvek punim duhom. Otpor prema osećanju uzaludnosti koje kao hladna promaja poraza struji kroz puštošću i beznade. Pesma „Nedelja“, najbolja, čak antologijski vredna pesma, ujedno je i najupotrebljivija ilustracija ovih tvrdnji:

Daleko napred sasvim sam videli se čovek
odmice nekud
sa ogromnim praznim šakama
u koje bi moglo da stane
prostrano žitno polje

daleko napred sasvim sam videli se čovek
u njegove dokone šake
kao ruke duboke i hladne
moglo bi sunce da stane
Stub stihove se naglo penje
nad svim stvarima sveta.

